

Krúdy, Pekár és Pilisy Róza

Toldi bosszúja

Krúdy Gyula nevét, munkáit minden irodalomkedvelő ismeri.

Pekár Gyulaét már kevésbé. Pilisy Rózáét jóformán senki,

pedig frekventált műintézete volt hajdanán.

Közös történetük kulisszatitkaiba LIPP TAMÁS

avatja be az olvasót. És közben képbe kerül

Toldi Miklós is.

Krúdy Zsuzsa megszámllálta: édes-
apjának százharminchárom szerelme
volt. Az író titkainak nagy tudója,
Perepatits Antal azt figyelte meg,
hogy „regényei öt nő köré kristályo-
sodnak”. Más irodalmárok más fon-
tos hölgyeket emeltek ki a népes
csoportképből, abban viszont min-
denki egyetértett: Pilisy Róza közöt-
tük van.

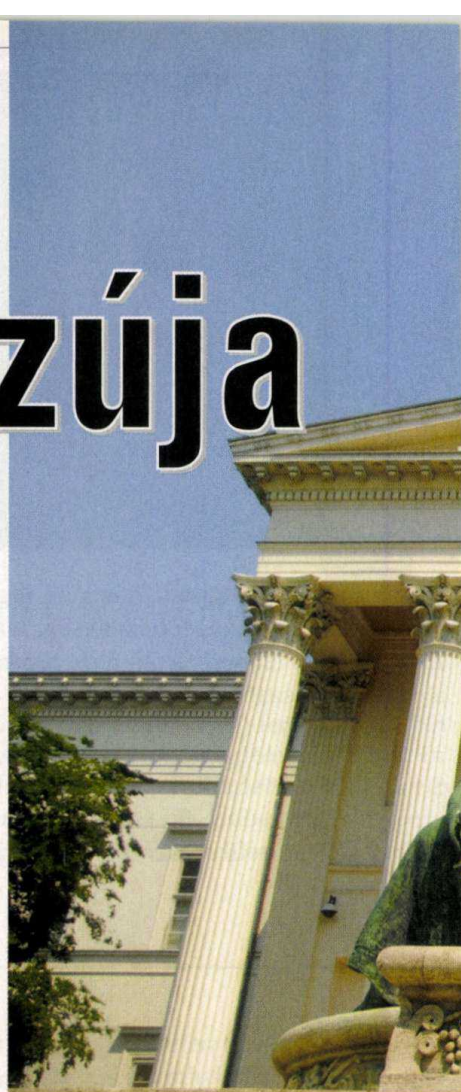
Kaméliás hölgy

Krúdy és Pilisy Róza megismerkedé-
sét Perepatits így írja le. A század-
vég egyik téli éjszakáján Krúdy föl-
kereste Gáspár Imre barátját, hogy
szigorúan előlegbe, míg nem tudja
elhelyezni legújabb kéziratát, némi
pénzt kérjen vacsorára. Gáspár azt
válaszolta, pénze neki sincs, de va-
csorával azért szolgálhat. Azzal át-
adott egy aranszegélyes meghívót
vacsorára Pilisy Róza házához. Ne-
kem szól, mondta Gáspár, de neked
jobbban fognak örülni... Krúdy kés-
őbb sokat és szeretettel írt Gáspár-
ról, egy helyütt megjegyzi: „Szőke,
karcsú, fodros és választékos, de
nem sok hajlandóságot mutatott a
női nem iránt.” Nos, Krúdynak tény-
leg örültek, Pilisy Róza valószínűleg
ekkor fogadta először nevezetes
ágyába.

1896-ot írtunk: Róza negyvenéves,
Krúdy húsz. Egy életre szóló, benső-
séges kapcsolat alakul ki közöttük.

Pilisy Rózáról kevés tárgyyszerű
adat áll rendelkezésünkre. Néhány
fénykép, egy-két regény az OSZK-
ban (mert regényt is írt). Mindjárt a
források számbavételekor azonban
érdekes jelenségbe botlunk: az
egyébként tárgyilagos, a legnagyobb
írókat is néhány bekezdéssel elinté-
ző Szinnyeiben hosszan és részlete-
sen olvashatunk róla (Magyar írók
élete és munkái): „A Budapesti Hír-
lapban (1894, 72. sz.) a következő-
ket találtam róla feljegyezve: „A ma-
gyar kaméliás hölgy. Egy érdekes
asszony, a kit jól ismernek a buda-
pesti viveur-világban, Pilisy Róza,
tegnap este öngyilkossági kísérletet
követett el Magyar-utcai lakásán és
halálos sebesülést ejtett magán.
Egész nap idegesnek és szomorúnak
látszott, hét óraker este egy látogató-
jával beszélgetett közömbös dolgok-
ról, midőn hirtelen félbeszakította a
beszélgetést, átment a szomszédos
szobába és az íróasztalon fekvő
revolverrel keresztüllötte magát.”
Szinnyei még tovább részletezi az
esetet, beszámolója mindenestre azt
mutatja, hogy maga is érdeklődött a
viveurvilág (fordítsuk korhelynek?)
iránt.

Pilisy Róza 1857. december 1-jén
született Pilisen. Krúdy szavaival:
„[...] apátlan leányka [...], akit az ot-
tani katolikus egyház anyakönyvébe
Schumayer Rozália néven jegyeztek

be. Szerelemgyerek volt. Atyját ama
hetyke dragonyostisztek között kel-
lett volna keresni, akik a múlt szá-
zadban, az elnyomatás éveiben a
császár hatalmát jelentették Pest me-
gyében.” A kislányt a nagyszülők
nevelték tizenhat éves koráig, ekkor
megisméltődött a családi minta: Ró-
za elszökött egy hadnaggyal. K. had-
nagy a vasúti kocsiban még szerel-
mes szavakat duruzsolt a lány fülé-
be, de másnap reggel, a pesti szálló-
dában már ezt mondta (legalábbis
Róza később így mesélte Csillagok:
regény az életemből című írásában):
„Együtt ehetünk, aztán kikísérem
a vasútra. Tizenegy óraker indul a
vonat, egykor már otthon lehet...”

A keresztes vitéz

Csakhogy Rózának már nincs visz-
szaútja. Pesten kellett megvetnie a
lábát. Azt több kortárs is megerősít-
tette, hogy gyönyörű, sudár, szőke,
kék szemű teremtés volt. Végigjárja
a Pestre szakadt lányok szokásos út-
ját, amelynek végállomása ugyanaz
szokott lenni. Először virágot árult...
Márai gyönyörű regényében, a
Szindbád hazamegyben olvashatjuk:

**Arany balján:
Toldi, alias Pekár**

gavallérokat, mint a mágnes a vasat. Idejárt a többi között Károlyi „Pista” gróf, Batthyány Elemér gróf, Podmaniczky Frigyes báró. A fiatal Apponyi és Róza kapcsolatáról Krúdy ezt írja: „Madame [Louise – Krúdy írásai-
ban általában így nevezte Rózát] egy antik jellemű, nagyon katolikus és nemes gondolkozású gróf pártfogásába került, akiben a nemzet és a bécsi udvar a legközelebbi hatalmas államférfiút szeretete látni. [...] A kereszties vitéz volt Madame szerencséje. A szent férfi okozta, hogy Louise nem zül-
lött el a város forgatagában...” Apponyi félt, hogy kitudódik a román, ezért hosszabb külföldi utazásra küldte

Rózát. Madame Louise Münchenben megismerkedett a gróf két barátjával, akik azonnal pártfogásukba vették, s bevezették Európa főúri világába. Amikor Róza hazatért, a gróf csak ennyit mondott: „Hallottam, hogy jól mulattál, s ez nekem elég!” Ezzel elhagyta kedvesét.

Pest rózsája

Róza sokkal szebb szavakkal búcsúzik Apponyitól: „Jó voltál hozzám mindig. Nem bántál velem úgy, mint elődeid. Ezért utolsó köszönetem fogadd és ha még lesznek barátnőid, kiket boldogítani fogsz kegyeiddel, kiket részesítesz baráti szeretettedben, bánj velük úgy, mint velem bántál, egészen a bizodalomig. Hidd el, egy jó szó a magunkforma nőnek többet ér a legszebb ékszernél, a megbecsülés többet a millióknál.” Róza megejtően tárgyilagos, eszébe sincs becsapni önmagát. „De ez nem szerelem. Az sokkal nemesebb érzés. Az önkívület költészete. Mikor támad, mikor szűnik meg, nem rendelhetjük el és más sem rendelheti.” (Pity-palaty: Boldogtalan boldog)

A szerelem Pekár Gyula képében

„A lépcsőház egyik szögletében, felfedezte a hirdetések között annak a belvárosi virágkereskedő cégnek címtábláját is, melynek tulajdonosa

valamikor az irodalmi ízléséről híres Róza volt, a szépek szépe, a legkedvesebb, aki később irodalmi szalont tartott fenn az Újvilág utcában, s ter-

meiben a velszi herceg és az a mélyen vallásos magyar gróf is megfordult, kinek barátsága talán a legnagyobb kitüntetés és kegy volt a régi világban egy szép és tehetséges nő számára. Itt kezdte Róza, ebben a virágüzletben – gondolta most Szindbád.”

Róza első befolyásos barátja, akire Márai utal, Apponyi Albert volt. Vele is a virágüzletben ismerkedett meg, ahová a szép virágáruslány úgy vonzotta a pesti

FOTÓ: BUDAPEST GYŰJTEMÉNY

**Pilisy Róza,
a szépek szépe**

köszöntött rá. A férfi tíz évvel fiatalabb Rózánál, a nők álma: két méter magas, kiváló atléta, szenvedélyes evezős, ráadásul, mint azt a városban szélteben-hosszában beszélnek, ő a már három éve készülő Arany János-szoborcsoport Toldi Miklósának modellje. (A mellékalakok közül Piroska modellje is ismert, ő Széchenyi István unokája, Alice grófkisasszony, akiről Stróbl Alajos azt mondta: „Originális magyar szépség.” Krúdy tömören így foglalja össze az esetet: P. R. halálosan beleszerelmesedett az Arany János-szobor molnárlegényébe (Pest rózsája).

Róza boldog és szenved: „Nagy beteg lettem. Oh! be könnyű lett volna átélni ezt, ha testi fájdalmam elfelejtette volna lelki bánatomat... Ha ő ápolt volna. Nem tette, nem ért rá! El volt foglalva első regényével, melynek szerelmem lett áldozatja.” (Csillagok: regény az életemből) Szakítanak. Többször is.

A nyílt levél

Az utolsó nagyjelenet pontosan le van írva a lapokban, már idéztük a Színyeiből. Azt azonban nem tettük hozzá, hogy a másik szobában ott volt Pekár. A kikerülő sebészorvos nem hajlandó aláírni a jegyzőkönyvet, hogy öngyilkosság történt, hiszen a seb környékén löpormaradvány nem található. A lövést így az „öngyilkos” önmaga nem adhatta le. Csakis távolabbról, egy idegen személy. Róza, aki végig öntudatánál marad, úrinő, ragaszkodik az öngyilkossághoz. A sajtó is marad ennél a verziónál, talán mert az ellenkezőjét senki sem állítja, a sebész csak szakmázik. Róza azonban évek múlva sem tud szabadulni az emlékektől. „Egy emberben ennyi jó, meg rossz, ennyi léhaság, ennyi úri tempó, ennyi finomság, ennyi durvaság, s mindezt felülmúlja szívtelessége...” (Három kadét)

1914-ben megjelent A vörös postakocsi. Krúdy persze beleírja Róza és „Elemér” románcát is, mint mindig mindent, ami körülötte történik. A regényt újraolvassva sem tudtam fölfedezni, mit is találhatott olyan sértőnek Pekár. Rózáról és (Apponyi) Albertről, Szemere Miklósról sokkal gunyorosabb hangon írt. Csakhogy Pekár ekkor már „keresztény nemzeti honatya” – hogy Toldi Miklós szobrának modellje lett volna, hogy ő Pilisy Róza kuplerossal,

Vetélytársak: Krúdy és Pekár

na nem! Aztán meg, Krúdy elismert, befutott író, ő meg... Ady azt írta róla: „Egy rossz novellista, a képviselőség s tudom-is-én-még-mi nem jogosítja föl arra, hogy tehetség legyen – a tehetség ellen...” Karinthy pedig a hatökör mintájára következetesen csak „hatpekárnak” nevezte... Pekárt fűti a bosszúvágy. De még nincs itt az idő.

Kivár. Az alkalom 1920-ban, az ellenforradalommal érkezik. „Vissza is üt, sunyin és jellemtelenül. Lapjában, a Magyar Múzsában nem ő maga, hanem különböző munkatársak intéznek Krúdy ellen habzó szájú ki-

rohanásokat. „Krúdy Gyula azok közé a hosszú lére eresztett stílusú írók közé tartozik, akik mesteri munkát produkálnak abban, miként lehet egy témátlan, szétfolyó históriából regény-limonádét gyártani. [...] és íme az októberi forradalom után írt egy múltgyalázó cikket, amelyért a Magyar Múza ki is kiközösítette őt az irodalomból.”

Krúdy válaszát természetesen nem közli sem Pekár lapja, sem – a fehérterror sajtószabadságának nagyobb dicsőségére – egyetlen másik lap sem. A levél csak ötvenöt évvel később, Krúdy Zsuzsa könyvében lát napvilágot (Apám, Szindbád):

„Nyílt levél Pékár Gyulához a hazaárulásról!

Államtitkár úr!

Kezembe adtak egy újságot, amelyen az Ön nevét láttam, amelyet ön szerkeszt, amelyért nyilván vállalja is a felelősséget. Hát ebben a Magyar Múza című lapban azt írják rólam, hogy rossz író vagyok, hogy majd megtanítják a közönséget, hogy ne adjon pénzt a könyveimért. Ez mind igen természetes dolognak tetszik előttem, mikor tanárok kezébe tollat adnak, amely tanároknak ön az államtitkáruk. [...] Értem, államtitkár úr... évtizedek sikertelensége... évtizedek keserősége... évtizedek emésztő szomjúsága. Értem, államtitkár úr, hiszen én író vagyok, aki belát a mások lelkiállapotába. Nincs édesebb víz a bosszú vizénél, és ön szürcsöl is e vízből oly mohósággal, hogy már a lapja 3-ik számába azt íratja rólam [...], hogy: hazaáruló vagyok. [...]

Államtitkár úr, én nem vagyok hazaáruló. Én nem voltam a munkáspárt tagja, én nem voltam tegnap luteránus és ma meg egy kimondott katolikus párt vezére. Én mindig az voltam, aki ma. Magyar író. Remélem, hogy ez a pártoktól független állás megmarad részemre akkor is, ha ön már nem lesz államtitkár...”

A pálya szélén

Krúdyt életének utolsó évtizedében a kurzus a pálya szélére szorította. 1933-ban halt meg. Koporsójánál Féja Géza mondta a búcsúbeszédet: „Meghalt Budapest szélén, sötét szobában, mivel villanyát tízpengős tartozása miatt kikapcsolták, miután három évtizeden át segített e folyton beboruló országot világosabbá tenni.”